

A to ciekawe!

Typowo **polskie nazwiska** kończące się na **-ski, -cki, -dzki** to także przymiotniki (rodzaju męskiego), dlatego też w rodzaju żeńskim przyjmują końcówki **-a: -ska, -cka, -dzka**, np. *pan Kowalski – pani Kowalska, pan Zawadzki – pani Zawadzka*.

Początkowo nazwiska tego typu były charakterystyczne dla polskiej szlachty i tworzono je najczęściej od nazw miejscowości będących własnością danej rodziny, np. *Tarnów > Tarnowski, Zamość > Zamojski*. Później tworzono je także od imion, przydomków czy zawodów, np. *Piotr > Piotrowski, Grzyb > Grzybowski, Kowal > Kowalski*, i nosili je także mieszczaństwo i chłopcy.

Wybór sufiksu **-ski, -cki** lub **-dzki** w tego typu nazwiskach jest uwarunkowany takimi samymi zasadami jak w innych przymiotnikach.

6. Czy ma być „w” przed -ski?

Problem z pisownią sufiksu **-owski/-ewski** czy **-ski** pojawia się dlatego, że często w swobodnej wymowie (również w wymowie regionalnej) upraszcza się grupę spółgłosek, redukując **-w-**, stąd np. *rzeszowski* wymawia się [**rzeszoški*], *warszawski* [**warszaski*] itd.

Niestety nie można jednoznacznie określić wszystkich zasad użycia obu sufiksów. Pewnym ułatwieniem będzie to, że często **-w-** występujące w przymiotniku jest obecne w wyrazie podstawowym, od którego tworzymy przymiotnik, np. *Rzeszów > rzeszowski, Warszawa > warszawski, myśliwy > myśliwski*.

Po dodaniu sufiksu **-ski** do tematu rzeczowników zakończonych na **n, ł, rz** występują wymiany spółgłoskowe: **n : ń, ł : l, rz : r**, np. *pan – pański, poseł – poselski, lekarz – lekarski*.

10

Od podanych wyrazów proszę utworzyć przymiotniki, wybierając właściwy sufiks **-owski/-ewski** lub **-ski**. Należy zwrócić uwagę na wymiany spółgłosek.

1. Kraków – *krakowski*
2. Tatar –
3. mistrz –
4. Tolkien –
5. morze –
6. Litwa –
7. król –
8. szewc –
9. baba –

10. aptekarz –
11. kucharz –
12. członek –
13. mąż –
14. dwór –
15. myśliwy –
16. Rzym –
17. Warszawa –
18. koń –

12

7. -stwo, -ctwo czy -dztwo?

Kłopotliwy może być także wybór (i pisownia) w rzeczownikach właściwego sufiksu -stwo, -ctwo czy -dztwo. Reguła jest taka sama, jak w przypadku sufiksów przymiotników -ski, -cki, -dzki.

Zapamiętaj:

- sufiks **-ctwo** piszemy w rzeczownikach utworzonych od wyrazów, których temat kończy się na **t, c, ć, k, cz**, np. *ptak* > *ptactwo*;
- sufiks **-dztwo** piszemy w rzeczownikach utworzonych od wyrazów, których temat kończy się na **d, dz, dź, dż**, np. *dowódca* > *dowództwo*;
- najczęstszym sufiksem rzeczowników jest **-stwo** (po pozostałych zakończeniach tematu), np. *małżeństwo*, *kolarstwo*.

Wyjątki to *wychodźstwo* i *uchodźstwo*. Mimo że rzeczowniki te pochodzą od wyrazów zakończonych na **dź**: *wychodźca* (od wychodzić), *uchodźca* (od uchodzić), kończą się nie na **-dztwo** (co byłoby zgodne z regułą), ale na **-dźstwo**.

Należy zawsze sprawdzić zakończenie tematu rzeczowników, od których pochodzą rzeczowniki zakończone na -stwo, -ctwo czy -dztwo.

A więc:
męstwo bo *mąż*,
wariatstwo bo *wariat*,
inwalidztwo bo *inwalida*.

11

Do podanych wyrazów proszę dopisać sufiksy -stwo, -ctwo lub -dztwo. Należy uzasadnić wybór końcówki, podając wyraz, od którego pochodzi.

1. łowiectwo - <i>łowca</i>	11. bieda ___ -	21. dziedzic ___ -
2. myślistwo -	12. niedbal ___ -	22. zwycięzca ___ -
3. górnictwo -	13. łyżwiar ___ -	23. amator ___ -
4. pta ___ -	14. słowni ___ -	24. kale ___ -
5. leczni ___ -	15. ohy ___ -	25. jeździec ___ -
6. szkolni ___ -	16. dora ___ -	26. skąp ___ -
7. śle ___ -	17. waria ___ -	27. biskup ___ -
8. pasku ___ -	18. dziwa ___ -	28. gadul ___ -
9. boga ___ -	19. towarzysze ___ -	29. możnowładca ___ -
10. tka ___ -	20. księ ___ -	30. obywatel ___ -

8. Czy ma być „w” przed -stwo?

Problematiczny może być wybór pisowni sufiksu **-owstwo/-ewstwo** czy **-stwo**. Pojawia się on dlatego, że często w swobodnej wymowie upraszcza się grupę spółgłosek, redukując **-w-**, stąd np. *marnotrawstwo* wymawiamy [**marnotrastwo*]. Z drugiej zaś strony, chcąc uniknąć upraszczania, popełniamy inny błąd przez to, że dodajemy **-w-** tam, gdzie go nie powinno być, wymawiając błędnie, np. *królestwo* jako [**królewstwo*].

Aby uniknąć błędu, należy poszukać innych wyrazów z danej rodziny i sprawdzić, czy występuje w nich **-w-**.

- Literę **-w-** przed sufiksem **-stwo** piszemy wtedy, gdy formą podstawową, w której występuje **-w-**, jest rzeczownik lub czasownik, np. *rybołówstwo* – bo: *łowić*, *szewstwo* – bo: *szewc*.
- Jeżeli formą podstawową, w której występuje **-w-**, jest przymiotnik, rzeczownik na pewno przybiera sufiks **-stwo**, np. *królestwo* – bo: *królewski*.

12

Od podanych wyrazów proszę utworzyć nazwy pojęć abstrakcyjnych. Czy przed *-stwo* będzie *-w-*? Należy uzasadnić swój wybór.

1. sprawozdawca – <i>sprawozdawstwo</i>	10. biskup –
2. gaduła –	11. papież –
3. szalony –	12. tchórz –
4. rycerz –	13. zawodowiec –
5. szewc –	14. szef –
6. wychowawca –	15. myśliwy –
7. znawca –	16. językoznawca –
8. aktor –	17. męczennik –
9. krwiodawca –	18. brzuchomówca –

-w- przed sufiksem *-stwo* występuje zawsze w wyrazach złożonych, których drugi człon to *-dawstwo*, *-mówstwo* lub *-znawstwo*.

13

Proszę wypisać po 2 wyrazy złożone, których drugi człon to:

- dawstwo*: *krwiodawstwo*,
- mówstwo*:
- znawstwo*:

9. Upodobnienia międzywyrazowe

Należy pamiętać, że zjawisko udźwięcznienia i ubezdźwięcznienia zachodzi też między wyrazami (upodobnienia międzywyrazowe). Przebiega ono **jedynie wstecz**, a jego zasady są podobne jak zachodzące wewnątrz wyrazu (wewnątrzwyrazowe), zatem:

- **przed głoską dźwięczną** (czyli samogłoską lub spółgłoską dźwięczną) kolejnego wyrazu **końcowa głoska poprzedniego wyrazu** się **udźwięcznia** (udźwięcznienie wsteczne), np. *sklep Doroty* [skleb Doroty] (bezdźwięczne *p* pod wpływem dźwięcznego *d* wymawia się dźwięcznie jako *b*), *plac budowy* [pladz budowy] (bezdźwięczne *c* pod wpływem dźwięcznego *b* wymawia się dźwięcznie jako *dz*);
- **przed głoską bezdźwięczną** (czyli spółgłoską bezdźwięczną) kolejnego wyrazu **końcowa głoska poprzedniego wyrazu** się **ubezdźwięcznia** (ubezdźwięcznienie wsteczne), np. *chleb tostowy* [chlep tostowy] (dźwięczne *b* pod wpływem bezdźwięcznego *t* wymawia się bezdźwięcznie jako *p*).

Uwaga!

W języku polskim istnieje geograficzne zróżnicowanie wymowy spółgłosek przed samogłoskami oraz spółgłoskami: *m, n, ŋ, r, l, j*. Np. *brat Ewy* czy *sok malinowy* na Mazowszu i Pomorzu (gdzie występuje wymowa ubezdźwięczniająca) przeczytamy [brat Ewy] i [sok malinowy], zaś w Wielkopolsce, Małopolsce i Śląsku (gdzie występuje wymowa udźwięczniająca) [*braɔ Ewy] i [*sog malinowy].